

Nr 151.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1929 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse mellan Svenska staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal.

(4:e avd.)

I en till riksdagen den 3 maj 1929 avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 231, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslaget till överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund, å andra sidan, beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

Enligt § 19 mom. 1 av 1927 års malmavtal mellan Svenska staten, å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund, i det följande kallat TGO, m. fl., å andra sidan, har TGO förbundit sig att begränsa exporten av malm från de Grängesbergs gruvaktiebolag tillhöriga gruvor i Grängesberg, så att densamma efter år 1927 ej överstiger en miljon ton årligen.

Sedan den av Kungl. Maj:t utsedde ledamoten i TGO:s styrelse, generaldirektören T. Nothin i skrivelse till chefen för finansdepartementet den 22 maj 1928 — med förmälan att TGO förvärvat vissa andra gruvfält i Grängesberg, däri rätten till brytning icke vore begränsad, och att brytningen syntes komma att anordnas gemensamt å bolagets förutvarande och nyförvärvade gruvfält — framhållit önskvärdheten av att frågan om malmbrytningens omfattning och exportkvantiteternas storlek följdes av någon av Kungl. Maj:t förordnad sakkunnig, förordnade Kungl. Maj:t den 6 juli 1928 kommerserådet K. J. F. Sidenvall att intill utgången av år 1929 utöva kontroll över tillämpningen av bestämmelserna uti ifrågavarande paragraf. Med överlämnande av bland annat en utav Södervall den 19 november 1928 afgiven promemoria angående kontroll av export av malm från Grängesberg hemställde generaldirektören Nothin i skrivelse till chefen för finansdepartementet den 8 januari 1929 — med förmälan att den tolkning av kontraktet, varom, enligt vad de överlämnade handlingarna utvisade, enighet vunnits,

syntes stå i noggrann överensstämmelse med vad som åsyftats med malmavtalet — att chefen för finansdepartementet ville utverka Kungl. Maj:ts förklaring, att de grunder rörande kontrollen över exporten av malm från Grängesbergs gruvfält, varom enighet vunnits vid ett sammanträde den 13 december 1928 för överläggning rörande tillämpning av § 19 i malmavtalet, måtte av Kungl. Maj:t lämnas utan erinran. Kommerskollegium och justitiekanslersämbetet avgåvo härefter yttranden i ärendet, varefter generaldirektören Nothin, efter lämnat tillfälle, inkom med ytterligare en skrivelse i ämnet.

Vid anmälan av förevarande ärende inför Kungl. Maj:t den 15 mars 1929 anförde chefen för finansdepartementet, att han ansåg, att spørsmålet om kontrollen över malmexporten från Grängesberg icke lämpligen borde företagas till avgörande utan att därvid tillika reglerades den på exportbegränsningen inverkan frågan, till huru stor del den malm, som komme att av TGO levereras till inhemska förbrukare, skulle anses levererad från de äldre respektive från de nyförvärvade gruvorna. Denna fråga, varom enighet ej uppnåtts mellan statens representant i TGO:s styrelse och styrelsens övriga medlemmar, borde därför nu upptagas till förhandling med TGO. Därest förhandlingarna ledde till resultat, ankomme det på Kungl. Maj:t och riksdagen att taga ståndpunkt till såväl detta spørsmål som den ovan berörda frågan om kontrollens anordnande.

På departementschefens hemställen beslöt Kungl. Maj:t nämnda dag, att förhandlingar skulle upptagas med TGO för vinnande av reglering av frågan om den för inhemska förbrukning avsedda brytningens fördelning på de olika gruvfälten samt i samband därmed vid denna frågas lösning möjligen uppkommande spørsmål. Därjämte bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att utse representant å statens vägnar för dessa förhandlingars förande.

Med stöd av detta bemyndigande utsåg departementschefen samma dag f. d. rådmannen E. Lyberg till representant å statens vägnar för förhandlingarnas förande.

Sedan dessa förhandlingar slutförts, har rådmannen Lyberg med skrivelse den 30 april 1929 överlämnat upprättat förslag till överenskommelse med TGO beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal. Enligt vad TGO skriftligen meddelat, är bolaget berett att godkänna en överenskommelse i enlighet med nämnda förslag.

Detta förslag till överenskommelse är jämte därtill hörande promemoria av kommerserådet Sidenvall såsom bilaga fogat till utskottets utlåtande.

Vid ärendets förnyade anmälan inför Kungl. Maj:t den 3 maj 1929 har *departementschefen* anfört följande:

»Efter avslutandet av 1927 års malmavtal, enligt vilket TGO förbundit sig att begränsa exporten av malm från de Grängesbergs gruvaktiebolag tillhöriga gruvorna i Grängesberg till 1 miljon ton årligen, har TGO, på sätt

i det föregående omnämnts, från Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag förvärvat vissa andra gruvområden i Grängesberg. Då rätten till export av malm från dessa senare icke blivit, vare sig genom 1927 års avtal eller eljest, begränsad, men gruvdriften inom de bägge grupperna av gruvor måste åtminstone delvis vara gemensam, har det blivit nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder till kontrollerande av att exporten från de genom 1927 års avtal bundna gruvorna icke kommer att överstiga den i statsavtalet angivna maximisiffran.

I detta syfte hava i den av kommerserådet Sidenvall utarbetade promemorian vissa regler uppställts, enligt vilka bestämmes, huru den brutna malmen fördelar sig på de äldre och de nyförvärvade gruvorna. Enär det till följd av de ändrade förhållandena icke längre är lämpligt, om ens möjligt, att anordna kontrollen över exporten från gruvbolagets gruvor enbart i utskeppningshamnen, har man vidare enats om att i stället förlägga kontrollen till brytningsplatsen på sådant sätt, att malmen skall anses exporterad, då den i exportfärdigt skick bortförts från uppfordringsschakt, anriknings- och sovringsverk, vare sig malmen omedelbart avsändes från gruvfältet eller därstädes lagras. Genom denna anordning möjliggöres en effektiv kontroll, varjämte vinnes den beaktansvärda fördelen, att brytningen kan mer kontinuerligt äga rum, och att följaktligen de i gruvdriften sysselsatta arbetarna tillförsäkras jämnare arbetstillgång.

Under ärendets behandling har det visat sig, att frågan om exportkvantiteternas avräkning står i visst samband med spörsmålet, huru den malm, som levereras för inhemsk förbrukning, skall anses fördela sig på de båda kategorierna av gruvor. Även på denna punkt har enighet numera uppnåtts, nämligen sålunda att den relation, som motsvarar uppdelningen av de totala brytningskvantiteterna, skall läggas till grund jämväl för denna fördelning.

Under de äldre avtalens giltighet ägde TGO, utöver den fastställda årskvantiteten, exportera vad bolaget under ett tidigare år varit befogat att utföra men ej exporterat. Tvekan har rätt, huruvida sådan rättighet tillkomme TGO även enligt 1927 års avtal. I förslaget till överenskommelse har denna fråga lösts så, att rätt att exportera sådana s. k. utfallna kvantiteter ej tillkommer TGO, vare sig den obegagnade exporträtten hänför sig till tiden efter det 1927 års avtal trädde i kraft eller dess uppkomst ligger i tiden dessförinnan.

Därjämte har bolaget åtagit sig ansvarighet för att den överenskomna regleringen skall bibehållas i kraft, även om gruvorna ifråga skulle komma i annan ägares hand.

Då den överenskommelse, som sålunda preliminärt träffats, synes mig på ett ur statens synpunkt tillfredsställande sätt lösa de frågor, som här avses, får jag för min del tillstyrka, att sagda överenskommelse av statsmakterna godkännes.»

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förevarande förslag hemställer utskottet,

att riksdagen må godkänna det vid statsrådsprotokollet över finansärenden den 3 maj 1929 fogade förslaget till överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund, å andra sidan, beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal.

Stockholm den 28 maj 1929.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: se under utlåtandet nr 150.

*Bilaga.***Förslag**

till

överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund, å andra sidan, beträffande tillämpningen av § 19 i 1927 års malmavtal.

Beträffande tillämpningen av § 19 i det den 29 juni 1927 slutna avtalet mellan Svenska staten, å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund (nedan kallat TGO) m. fl. bolag, å andra sidan, har mellan Svenska staten och TGO träffats följande överenskommelse.

1:o.

Vid fastställande årligen av den malmkvantitet, som brutits från de i § 19 mom. 1 av 1927 års avtal omförmälda, Grängesbergs Gruvaktiebolag tillhöriga gruvor, skola gälla de regler, som återfinnas i en av kommerserådet Karl Sidenvall upprättad, den 28 april 1929 dagtecknad här bifogad P. M. angående den brutna malmens fördelning på sagda gruvor, å ena, samt av TGO efter avtalets träffande från Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag förvärvade gruvor i Grängesberg, å andra sidan.

2:o.

Med avseende å den årliga exportens beräkning skall iakttagas, att malmen, i den mån TGO icke visar, att avräkning skall ske för malmleveranser till inhemska förbrukare, anses exporterad, då den i exportfärdigt skick bortförts från uppfodringsSchakt, anriknings- och sovringsverk, vare sig malmen omedelbart avsändes från gruvfältet eller därstädes lagras.

3:o.

Malm, som annorledes än på grund av stadgandena i § 19 mom. 2 och 3 levereras till inhemska förbrukare, skall anses fördela sig å de i 1:o omförmälda gruvorna i samma proportion som de under motsvarande år brutna och enligt reglerna i 1:o uträknade totala malmkvantiteterna.

4:o.

TGO äger icke från de i § 19 mom. 1 omförmälda gruvor, utöver den medgivna årskvantiteten 1 miljon ton, under ett år exportera ytterligare malm motsvarande vad under något eller några tidigare år under avtals-tiden icke kunnat exporteras av den sålunda fastställda årskvantiteten, och

skall TGO genom 1927 års malmavtal anses hava avstått från sin rätt på grund av äldre avtal att utöver denna årskvantitet exportera vad som icke intill den 1 oktober 1927 exporterats av de för tidigare år medgivna kvantiteterna.

5:o.

TGO ansvarar för att här ovan givna bestämmelser bibehållas i kraft med avseende å de av exportbegränsningen bundna gruvorna, även i den mån dessa skulle komma i annan ägares hand.

P. M.

Enligt § 19 i 1927 års malmavtal har Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund förbundit sig att begränsa exporten av malm från de Grängesbergs gruvaktiebolag vid avtalets ingående tillhöriga gruvor i Grängesberg, så att densamma efter år 1927 ej överstiger en miljon (1,000,000) ton årligen.

Malmen räknas som exporterad, då den såsom för export färdig produkt lämnar gruvan, i den mån icke av bolaget visas att avräkning skall ske i anledning av malmleverans till inhemska förbrukare.

*Beräkning av
exportkvanti-
teten.*

Järnvägens viktuppgifter läggas till grund för beräkning av exportkvantiteten.

Trafikaktiebolaget bedriver emellertid brytning av exportmalm i Grängesberg icke blott inom ovannämnda Grängesbergs gruvaktiebolag tillhöriga gruvor utan även inom egna, från Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag inköpta gruvor. Då rätten till malmexport från dessa senare gruvor icke är begränsad, måste alltså den exporterade kvantiteten uppdelas på de båda olika grupperna av gruvor och gruvandelar.

Då utmålen äro anvisade före år 1885, skola deras gränser på djupet ej räknas lodrätt utan i lika fallande med gruvan. Denna regel kan emellertid i förevarande fall icke strikt tillämpas efter ordalydelsen. Därvid inverkar isynnerhet att malmerna bilda en mot väster något konvex båge, varför, om de tvärs över malmerna gående utmålsgränserna utdragas, dessa så småningom sammanlöpa åt öster. För beräkning av utmålen gränser på djupet utgår man därför från en allmän strykningsriktning för samtliga malmer inom exportfältet. En sådan strykningsriktning fastställdes av en särskild nämnd, som 1910—1913 arbetade för reglering av gränserna mellan Stora Kopparbergs bergslags aktiebolags och Grängesbergs gruvaktiebolags malmområden inom exportfältet. Denna allmänna strykningsriktning lägges nu till grund för bestämmandet av utmålsgränserna mot djupet.

*Utmåls-
gränser.*

Därvid skola, på sätt nämnden föreslagit, de norra och södra gränslinjerna för utmål, som räcka över en malms hela bredd, i avseende å samma malm vridas omkring sina mittpunkter i malmen i dagen, så att de bliva vinkelräta mot den allmänna strykningsriktningen, under iakttagande av att malmarean inom de verkliga och de konstruerade utmålsgränserna bliva lika stora. Vertikalplanen genom de så erhållna nya utmålsgränserna utgöra sedan på djupet de norra och södra utmålsgränserna för ifrågavarande malm.

För sådana utmål, som endast täcka en del av malmbredden, kan ett dyligt förfaringssätt icke tillämpas, utan för dessa låter man utmålshörnen mot djupet förflytta sig i mot den allmänna strykningsriktningen vinkelräta vertikalplan efter den vid ifrågakommande del av fyndigheten rådande medelstupningen, som för varje étage bestämmas med hjälp av gruvkartan.

För uppdelningen av den erhållna malmkvantiteten på de olika utmålsgrupperna fastställles först huru mycket malmhaltigt berg, som uttagits från de särskilda grupperna. Vikten av dessa bergkvantiteter bestämmas genom direkt vägning i alla de fall, där de tekniska anordningarna medgiva att

*Fördelning av
malmen på
olika grupper
av utmål.*

så sker, under det att i andra fall vikten beräknas på grund av den utbrutna volymen, vilken bestämmes efter gruvkartan. Gruvkartan skall därför omedelbart vid varje årsskifte kompletteras, så att av densamma noggrann uppgift erhålles om de särskilda arbetenas läge vid denna tidpunkt. Den viktskvantitet berg, som erhålles av varje kubikmeter av fyndigheten bestämmes genom särskilda observationer.

För beräkning av den *malmkvantitet*, som belöper sig på den sålunda bestämda kvantiteten *malmhaltigt berg* från vardera av de båda utmålsgrupperna, räknas med den generella malmprocenten för hela exportfältet under det år beräkningen avser.

Djursholm den 28 april 1929.

Karl Sidenvall.